

Miroslava Kyseľová¹

Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta

Jagelovská univerzita v Krakove, Filologická fakulta

<https://orcid.org/0000-0002-0459-4171>

SLOVENČINA AKO CUDZÍ JAZYK V ONLINE PROSTREDÍ – ANALÝZA POTRIEB A PREFERENCIÍ OSÔB UČIACICH SA SLOVENČINU AKO CUDZÍ JAZYK²

Príspevok predstavuje výsledky dotazníkového prieskumu ako jedného z výstupov projektu *Slovenčina ako cudzí jazyk v online prostredí (s primárnym zameraním na ukrajinských študentov)*, riešeného na Inštitúte slovakistiky a mediálnych štúdií Prešovskej univerzity v Prešove. Projekt reaguje na aktuálnu spoločenskú situáciu – nárast počtu študentov s ukrajinským/ruským materinským jazykom na slovenských univerzitách (a slovakistických pracoviskách v susedných krajinách), často bez vstupnej znalosti slovenského jazyka, iných jazykových kompetencií či ďalších znalostí potrebných na pobyt v krajine. Cieľom projektu je príprava webovej stránky s bohatým multimediálnym obsahom, ktorá by zohľadňovala konkrétne potreby a preferencie zahraničných študentov a tým prispela k skvalitneniu procesu ich socio-jazykovej integrácie v slovenskom prostredí. V zhode s cieľom projektu vytvoriť didakticky efektívny a adresný produkt bol vypracovaný dotazník zameraný na zisťovanie potrieb a preferencií osôb učiacich sa slovenčinu ako cudzí jazyk mimo Slovenska aj na jeho území. Informácie získané od 196 respondentov významne napomáhajú pri príprave a štruktúrovaní webového obsahu.

Kľúčové slová: slovenčina ako cudzí jazyk, online výučba, komunikačné zručnosti, ukrajinskí študenti, dotazníkový prieskum

¹ miroslava.kyselova@ff.unipo.sk

² Príspevok vznikol ako výstup z projektu KEGA č. 029PU-4/2022 *Slovenčina ako cudzí jazyk v online prostredí (s primárnym zameraním na ukrajinských študentov)*. Zodpovedná riešiteľka: Mgr. Miroslava Kyseľová, PhD. Doba riešenia: 2022 – 2024.

1. Úvod. Na slovenských univerzitách v posledných rokoch – vzhľadom na aktuálnu geopolitickú situáciu – zaznamenávame výrazný nárast študentov z Ukrajiny (s ukrajinským, resp. ruským materinským jazykom).³ Situácia sa týka aj Prešovskej univerzity v Prešove, kde je trend nárastu ukrajinských študentov stabilným javom už niekoľko rokov.⁴

Vzdelávacie inštitúcie nestíhajú na rýchly nárast študentov ukrajinskej národnosti reagovať v plnej miere a na to, aby boli od začiatku plne spoločensky integrovaní, chýbajú dostatočne vyvinuté mechanizmy. Pri príchode obyčajne nepoznajú jazyk ani región či špecifiká prostredia, do ktorého prichádzajú. Na začiatku svojho pobytu na Slovensku sú študenti konfrontovaní s administratívnymi úkonmi, ktoré si vyžadujú osvojenie špecializovanej lexiky. Ich zastupovanie agentúrami, (často neprofesionálnymi) tlmočníkmi či skúsenejšími rodinnými príslušníkmi alebo známymi ich stavia do nevýhodnej komunikačnej pozície a neumožňuje aktívnejšie vstupovať do priebehu rozhodovania. Navyše štúdium na vysokej škole si od nich vyžaduje primerané zvládnutie sociokultúrnych kompetencií (napr. adekvátna komunikácia s vyučujúcimi). Od týchto študentov sa teda od začiatku ich pobytu na Slovensku v každej oblasti života očakávajú jazykovo-komunikačné kompetencie, ktoré sú výrazne za hranicou toho, čo sa môžu ako cudzinci naučiť na prípravných kurzoch slovenčiny na jazykovej úrovni A1. Absencia nevyhnutných sociolingválnych kompetencií a nízka úroveň jazykových znalostí ich v univerzitných podmienkach ľahko diskvalifikuje alebo vedie k rezignácii na nadväzovanie kontaktov so slovenskými hovoriacimi (porov. aj Spáčilová, 2019: 136 – 137).

Primárne na túto špecifickú národno-jazykovú skupinu vysokoškolských študentov je zameraná príprava vzdelávacej platformy v podobe webovej stránky⁵ s didakticky spracovaným obsahom použiteľným pri osvojovaní slovenčiny ako cudzieho jazyka. Stránka má napomôcť sociojazykovej integrácii ukrajinských študentov v slovenskom prostredí. Je však kreovaná aj s myšlienkou jej využiteľnosti cudzincami z iných krajín a lektormi a učiteľmi slovenčiny v zahraničí aj na Slovensku.⁶

³ Ministerstvo vnútra SR evidovalo ku koncu decembra 2022 156 881 platných pobytov pre ľudí z Ukrajiny, čo je oproti roku 2021 (56 480 pobytov) niekoľkonásobný nárast a čo zároveň z odídencom z Ukrajiny činí najpočetnejšiu skupinu spomedzi krajín mimo EÚ na území Slovenska (dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocniky/rok_2022/2022-rocenka-UHCP-SK.pdf). Narastajúci počet študentov z Ukrajiny hlási väčšina slovenských univerzít.

⁴ K marcu 2023 z celkovému počtu 8500 študentov na Prešovskej univerzite v Prešove bolo 1370 osôb z Ukrajiny, pričom v predošlom roku ich bolo 910, dostupné na: https://www.unipo.sk/public/media/9762/sprava_vzdelavanie_2021.pdf, s. 11.

⁵ Pracovná verzia portálu s názvom *Slovenčina v pohode* je k dispozícii na doméne Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity: <https://www.ff.unipo.sk/slovencina/>

⁶ Zahraniční lektori slovenského jazyka a kultúry vysielaní Ministerstvom školstva, vedy, výskumu

V zhode s cieľom vytvoriť didakticky efektívny a adresný produkt sme vypracovali dotazník zameraný na zisťovanie potrieb a preferencií učiacich sa, na ktorých sa chceme zacieliť. V časti 2 stručne zhrnieme výhody online učenia (učenia vo všeobecnosti aj učenia cudzích jazykov), v časti 3 predostrieme krátky prehľad webových portálov pre cudzincov učiacich sa po slovensky. V časti 4 predstavíme informácie získané z nášho dotazníkového prieskumu a v časti 5 priblížime tri profily cudzincov učiacich sa po slovensky, ktorých potrebám chceme prispôbiť obsah pripravovanej webovej platformy.

2. Učenie (sa) cudzích jazykov online. Učenie založené na práci s online nástrojmi sa v ére digitálnych technológií stalo samozrejmosťou a zodpovedá potrebám súčasnej generácie študentov. Dynamický vývoj technológií zásadne ovplyvnil nielen sociálny kontext a komunikačné možnosti učiacich sa, ale aj spôsoby učenia, ktoré v posledných desaťročiach prešli výraznými premenami. Ich výsledkom je odklon od pasívneho učenia k aktívnemu, zotieranie priestorových aj časových hraníc a možnosť učiť sa kdekoľvek (aj mimo školy) a kedykoľvek⁷, dominancia tzv. discovery-based learning (učenie formou náhodných objavov) či schopnosť rýchlej orientácie vo veľkom množstve informácií (Zounek, 2016: 44 – 45). Podľa viacerých autorov (Oblinger/Oblinger, 2005: 25 – 26) súčasnú generáciu učiacich sa charakterizuje preferencia obrazových a zvukových materiálov pred učením sa z textu, pričom v pamäti si uchovávajú 10 % z toho, čo čítajú, oproti 30 % z toho, čo vidia, texty pochádzajú prevažne z internetu a práca s nimi má skôr charakter scanovania než čítania.

Mnohí autori vo svojich prácach venovaných problematike akvizície cudzích jazykov poukazujú na výhody využívania digitálnych technológií, audiovizuálnych zdrojov a online materiálov v procese edukácie (Zounek et al., 2016; Čepon, 2013; Świątek, 2013; Kyseľová, 2021).⁸ K nepopierateľným pragmatickým benefitom online vzdelávania patrí okamžitá dostupnosť, možnosť aktualizácie obsahu (užitočné vzhľadom na dynamické zmeny v spoločnosti či jazykové potreby, ktoré sa objavujú v kontaktnej výučbe), možnosť autotestovania, sledovania pokroku, okamžitý feedback, využiteľnosť v prezenčnej aj dištančnej výučbe (a/synchrónne, s lektorom aj bez), ako aj ekologickosť a ekonomickosť materiálov.⁹ Učenie online

a športu SR na základe medzištátnych dohôd pôsobia aktuálne v 13 krajinách sveta (<https://www.minedu.sk/vyucba-slovenskeho-jazyka-vzahranici/>). Okrem toho sa slovenský jazyk v zahraničí vyučuje na školách primárneho a sekundárneho vzdelávania, ale aj na iných univerzitách, ako napr. Kórejská univerzita v Soule či Pittsburská univerzita v Spojených štátoch (Jílek, 2021: 40)

⁷ V tomto kontexte sa už nejaký čas diskutuje o otázke pozície učiteľov jazyka (učiteľ jazyka ako ohrozený druh) a klasického učenia v triede (ako vymierajúca edukačná forma) (Collins/Muñoz, 2016: 133).

⁸ Popri výhodách sa pozornosť venuje aj negatívnym stránkam učenia v online priestore, tými sa však v texte nebudeme zaoberať.

⁹ Pandémia ochorenia COVID-19 a následne vojnový konflikt na Ukrajine, žiaľ, potvrdili, že online spojenie je niekedy jediná cesta, ako zabezpečiť prístup k vzdelávaniu či kontinuitu edukácie, ak

učiacim sa umožňuje vytvárať si personalizované učebné prostredie a flexibilne ho upravovať v zhode so svojimi učebnými stratégiami, štýlmi či meniacimi sa osobnými preferenciami. Učiacich sa podľa prieskumov motivuje k využívaniu online edukačných nástrojov aj možnosť autonómneho učenia a časová flexibilita (Grosu-Rădulescu/Stan, 2018: 186).

Medzi ďalšie pedagogicky významné faktory, ktoré pomáhajú zvyšovať úspešnosť učenia sa cudzieho jazyka, patrí autenticnosť cieľového jazyka, podpora globálneho porozumenia, interaktívnosť a vyššia koncentrácia komunikačných a hrových prvkov, zohľadňovanie individuálnych potrieb a redukcia stresu z kontaktnej výučby, zážitkové vzdelávanie, vyššie šance na zoznámenie sa s kultúrou a ľuďmi danej krajiny, posilňovanie rozmanitých kognitívnych zručností, zvyšovanie motivácie k učeniu, posilňovanie nezávislosti od klasického učenia v triede a pod. (Świątek, 2013: 4).

3. Slovenčina ako cudzí jazyk v online prostredí. Cudzinci, ktorí sa chcú učiť slovenčinu v online prostredí, môžu v súčasnosti využívať materiály už na viacerých webových stránkach. Jednou z nich je e-learningová platforma www.e-slovak.sk z dielne Studia Academica Slovaca – centra pre slovenčinu ako cudzí jazyk s kurzmi pre začiatočníkov na základných úrovniach (vo forme samoštúdia alebo tútorovaných). K dispozícii je tiež webový portál www.slovae.eu, koordinovaný občianskym združením Edukácia@Internet a podporený Európskou komisiou, ponúkajúci kurzy v podobe gramaticko-lexikálnych celkov od úrovne A1 po úroveň B2. Tretím zdrojom, ktorý stojí za pozornosť, je novší privátny projekt lektorky slovenčiny ako cudzieho jazyka www.ucimesaslovincinu.sk obsahujúci predovšetkým videá z youtube s transkriptmi a k nim dotvorené jazykové cvičenia.

Na uvedených platformách sú priebežne implementované nové obsahové prvky, zvyšujúce atraktívnosť online učenia, napr. portál e-slovak.sk nedávno sprístupnil videoseriál *Katherine na Slovensku*, na portáli ucimesaslovincinu.sk sú okrem cvičení k videám k dispozícii aj tematické interaktívne cvičenia.¹⁰ Vo všetkých spomenutých prípadoch je cieľovým adresátom cudzinec učiaci sa po slovensky bez ohľadu na krajinu či jazyk pôvodu. Žiadna z uvedených platforiem nie je orientovaná na potreby ukrajinských hovoriacich či na špecifické potreby vyplývajúce z ich roly vysokoškolských študentov. Na učiacich sa z Ukrajiny cieľi webová stránka www.slovakforu.sk, ktorá aktuálne obsahuje 40 tematicky rôznych podcastov s transkriptmi, nejde však o didakticky spracované materiály. Vzdelávací portál slovae.eu je, naopak, tematicky do veľkej miery venovaný výkladom gramatiky, obsahuje však len málo audiovizuálnych vstupov, prevažne v nižšej kvalite.

fyzická účasť v triede nie je možná. Na druhej strane, online vzdelávanie je reálne len za podmienky prístupu k internetu, ktorý v krízových situáciách nemusí byť zaručený.

¹⁰ Materiály na portáli slovae.eu by si, naopak, žiadali aktualizáciu.

Vzhľadom na uvedený stav je v slovenskom lingvodidaktickom prostredí priestor na tvorbu webu, ktorý by ponúkol tematicky rozmanitý, didakticky prepracovaný a špecificky cieleň multimediálny obsah, a je predpoklad jeho uplatnenia tak na strane cudzincov učiacich sa po slovensky, ako aj na strane lektorov a učiteľov slovenčiny ako cudzieho jazyka.

4. Dotazníkový prieskum

4.1 Štruktúra dotazníka a základné informácie o respondentoch.

Dotazník určený na zisťovanie potrieb a preferencií potenciálnych používateľov pripravovaného webového portálu *Slovenčina v pohode* bol distribuovaný prednostne zahraničným študentkám a študentom na Ukrajine¹¹ a na domácich pracoviskách s významným podielom študentov z Ukrajiny.¹² Zaujímali nás aj odpovede od študentov v Poľsku¹³, v Maďarsku¹⁴ a v Srbsku¹⁵, keďže pripravovaná webová stránka by mala nájsť svoje využitie aj u cudzincov z iných krajín. Anonymný dotazník bol distribuovaný online prostredníctvom aplikácie *Google* v dvoch jazykových mutáciách (slovenská a ukrajinská).

Dotazník obsahoval okrem (a) vstupných otázok (materinský jazyk a uprednostňovaný jazyk v súkromnej aj oficiálnej komunikácii, krajina pobytu, absolvovaný pobyt na Slovensku a jeho dĺžka, štúdium, resp. špecializácia, úroveň znalosti slovenčiny) ďalšie štyri časti, a to (b) preferencie pri učení sa cudzích jazykov (online/offline, typ materiálov, obľúbené stránky, aplikácie, sféra záujmu ako kultúra, história, tradície, politická situácia, podujatia a pod.), (c) skúsenosti s učením sa slovenčiny ako cudzieho jazyka (náročné javy, požadovaná oblasť precvičovania, vítané témy a oblasti na webovej stránke, obľúbené stránky), (d) skúsenosti s komunikáciou na Slovensku (oblasti problémov) a (e) voľba vhodného názvu webovej stránky. Spolu išlo o 26 otázok v zatvorenej a otvorenej forme.

Celkovo sme získali 196 odpovedí (160 v slovenskej, 36 v ukrajinskej verzii). Väčšina respondentov boli študentky a študenti vysokých škôl (95 %). Z nich 70 % uvádza ako svoj študijný odbor slovakistiku alebo štúdium slovenčiny (v rámci rôznych programov), zvyšných 25 % študuje iné – filologické či ďalšie humanitné – študijné programy: stredoeurópske štúdiá, slovenčina pre cudzincov, slavistika, tlmočníctvo a prekladateľstvo (jazyky ako angličtina, ukrajinjina, ruština, nemčina), politológia, sociálna práca, história.

V čase vyplňania dotazníka žilo 65 % respondentov na Slovensku, 14 % na Ukrajine, 21 % vo zvyšných krajinách (Poľsko, Maďarsko a Srbsko). Takmer

¹¹ Užhorodská národná univerzita, Katedra slovenskej filológie; Ľvovská národná univerzita Ivana Franka, Katedra slovanskej filológie prof. Ilariona Sviencického

¹² Prešovská univerzita v Prešove, Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií a Inštitút stredoeurópskych štúdií; Univerzita Matej Bela v Banskej Bystrici, Oddelenie slovenčiny ako cudzieho jazyka na Katedre slovenského jazyka a komunikácie

¹³ Jagelovská univerzita, Inštitút slovenskej filológie; Sliezska univerzita, Fakulta humanitných vied

¹⁴ Univerzita Eötvösa Loránda v Budapešti, Inštitút pre baltské a slovanské jazyky

¹⁵ Univerzita v Belehrade, Katedra slavistiky

polovicu tvoria osoby vo veku 19 – 25 rokov (49 %), ale značné zastúpenie mali aj mladšie osoby – do 18 rokov (38 %). Osoby staršie ako 25 rokov predstavovali 13 % respondentov.

Významné z hľadiska tvorby obsahu na plánovanom webovom portáli je rozloženie jazykových úrovní vo vzorke respondentov. Za úplných začiatočníkov bez skúseností so slovenčinou sa označilo 8 % opýtaných, za začiatočníkov na úrovni A1 25 %, stredne pokročilú úroveň A2 – B1 deklarovalo 41 %, pokročilú úroveň B2 – C1 24 % a za skúsených používateľov jazyka, resp. rodených hovoriacich (slovenčina ako druhý materinský jazyk) sa označili 3 % opýtaných.

4.2 Preferencie pri učení sa cudzích jazykov. Takmer 100 % kladnú odpoveď sme získali na otázku, či respondenti využívajú pri učení sa cudzích jazykov online nástroje, čo bolo vzhľadom na celkový trend uprednostňovať online komunikáciu v zhode s očakávaniami (porov. aj výsledky prieskumov Grosu-Rădulescu/Stan, 2018; Zounek et al., 2016: 45 – 46; Świątek, 2013). V internetovom prostredí sa podľa nášho prieskumu jazyky učí až 97 % opýtaných, pričom 63 % uviedlo, že tak robí niekedy, a 34 % uviedlo, že tak robí často.

Pokiaľ ide o preferované online zdroje, ktoré umožňujú učiacim sa rozvíjať sa v cudzích jazykoch, najväčšiu popularitu majú podľa nášho prieskumu v súlade s očakávaniami *krátke videá*. Tie označilo ako svoj nástroj učenia až 73 % respondentov. 60 % respondentov sa v cudzích jazykoch rozvíja prostredníctvom textov na sociálnych sieťach. V oblasti čítania nasledujú za sociálnymi sieťami originálne texty, po ktorých siaha 49 % opýtaných. Zjednodušené texty využívajú v menšej miere – 34 %.¹⁶ Často využívané sú jazykové cvičenia na rôznych internetových platformách alebo v online aplikáciách (47 %). Na úrovni pod 40 % sa umiestnili auditívne zdroje učenia, ako počúvanie podcastov (38 %) a audionahrávok či rádia (31 %).

Na učenie sa, resp. rozvíjanie svojich kompetencií v cudzích jazykoch respondenti využívajú tak edukačné platformy, ako aj iný e-obsah z oblasti spravodajstva či populárnej zábavy. Z didaktických zdrojov z oblasti akvizície cudzích jazykov respondenti využívajú platformy a aplikácie *britishcouncil*, *duolingo* a vzdelávacie *youtube* kanály, zo slovenských uvádzali všetky existujúce (*e-slovak*, *slovaake.eu*, *ucimesaslovincinu*, *slovakforu*) vrátane tých, ktoré sú určené primárne rodeným hovoriacim (www.viemeposlovensky.sk). Z nedidaktických sú populárne podcasty *Denníka N* a *Sme*, *youtube* kanály (napr. *Dejepis inak*, *Fero*), ale časté boli aj odkazy na prácu s online slovníkmi.

V rámci zisťovania sfér záujmov a preferovaných tém pri učení sa cudzích

¹⁶ Nižšie percento opýtaných, ktorí sa učia prostredníctvom zjednodušených textov, môže byť dané obmedzenou ponukou – väčšinou sa s podobnými textami stretnú len v učebniciach –, a úrovňou – Slovania s ukrajinským či poľským materinským jazykom dokážu čítať aj texty pre rodených hovoriacich, obzvlášť po prekonaní začiatočnickej jazykovej úrovne.

jazykov online sme na výber ponúkli širokú paletu tematických oblastí, pričom ani jedna z nich sa neukázala ako vyslovene nezaujímavá. Najviac respondentov javí záujem o kontakt s hovorovým jazykom, frázami a idiómami (73 %), nasleduje záujem o súčasnú kultúru a umenie (69 %), nadpolovičná väčšina sa zaujíma aj o tradície, históriu a osobnosti cieľovej krajiny (59 %). 40 % opýtaných sleduje na internete obsahy spojené s kultúrnymi podujatiami a voľným časom. Literatúra a spisovatelia krajiny sú cieľové témy pre 36 % respondentov. 34 % opýtaných sa zaujíma o dianie na univerzite a 32 % o súčasnú spoločenskú a politickú situáciu.

Témy, ktoré sa týkajú priamo jednotlivých rovín cieľového jazyka, nie sú natoľko preferované ako témy z oblasti kultúry, umenia a (neformálnej) komunikácie. Informácie týkajúce sa lexiky sú zaujímavé pre 44 % respondentov, gramatiku označilo 39 % a ortografiu 28 %.

Záujem o rozvíjanie zručností v oblasti neformálnej komunikácie je viditeľný aj z voľných odpovedí. V spojitosti s otázkou, ktoré informácie sú pre respondentov zaujímavé pri učení sa cudzích jazykov a čo by privítali na portáli slovenčiny ako cudzieho jazyka, sa často objavuje potreba intenzívnejšieho kontaktu s frekventovanými konverzačnými frázami, kolokvializmami, slangizmami a ďalšími prostriedkami využívanými v každodenných komunikačných situáciách („*Hlavne aby tam bol prítomný moderný slovenský jazyk.*“; „*Bežne používané frázy, veľa príkladov.*“; „*Zaujímavé slangové a hovorové slová.*“). Najčastejšie sa opakujúce očakávania od online edukačnej platformy slovenčiny pre cudzincov možno zhrnúť nasledovne:

A) Komunikácia:

- ✓ Krátke videá na rozvoj komunikačných zručností (s možnosťou prípravy na potenciálne konverzačné scenáre)
- ✓ Nácvik komunikačných situácií, scény – ako nájsť vhodného lekára, dohodnúť si stretnutie s lekárom, ako získať zdravotné poistenie, ako si nájsť bývanie a pod.

B) Spoločnosť a aktuálne spoločenské dianie:

- ✓ Viac informácií o živote na Slovensku
- ✓ Mentalita ľudí, osobitosti slovenskej spoločnosti
- ✓ Správy, novinky

C) Filmy a hudba:

- ✓ Filmy a seriály v slovenskom jazyku, so slovenským dabingom alebo so slovenskými titulkami
- ✓ Odkazy na webové stránky s filmami, ktoré je možné sledovať online
- ✓ Piesne v slovenskom jazyku

4.3 Skúsenosti so slovenčinou ako cudzím jazykom a komunikáciou na Slovensku. Za problematické javy alebo také oblasti, ktoré spôsobujú pri učení sa slovenčiny výrazné ťažkosti, respondenti najčastejšie označovali ortografiu a výslovnosť, z gramatiky deklináciu a slovosled.¹⁷

Medzi javmi, ktoré zapríčiňujú problémy v komunikácii s rodenými hovoriacimi a sú zdrojom diskomfortu, príp. až bariérou v sociálnej interakcii, boli zmieňované: (a) obmedzená slovná zásoba („*Mala som malú slovnú zásobu a chápala som len polovicu toho, čo hovorili.*“), (b) nedostatočne rozvinutá schopnosť formulovať myšlienky do ucelených výpovedí v spontánnej komunikácii („*Počas rozhovoru je ťažké správne formulovať vety.*“), (c) štruktúrna blízkosť jazykov („*Je ťažké vyjadriť myšlienky, pretože nie som si istý, či slovo, ktoré chcem použiť, je slovenské alebo len ukrajinské skrútené do slovenčiny.*“). Nedostatočný objem osvojenej slovnej zásoby bráni v úspešnom porozumení, ale zároveň je prekážkou aj pri ústnej produkcii v situáciách, kde sa komunikácia vyznačuje spontánnosťou a nízkou spoločenskou toleranciou na pomalé tempo (napr. na úradoch). Zmieňovaná nedostatočná schopnosť formulovať komplexnejšie výpovede ako odraz slabo rozvinutej morfosyntaktickej kompetencie je prirodzenou súčasťou medzijazyka na nižších dosiahnutých úrovniach, očakávaný jav obzvlášť v komunikačných situáciách, kde komunikant nemá priestor na pokojnú prípravu vopred. Genetická blízkosť jazykov, ktorá sa vo veľkej miere odráža vo fonologickej, morfosyntaktickej aj lexikálnej podobnosti, na jednej strane používateľov blízkych jazykov zvyhodňuje a významne im uľahčuje porozumenie, na druhej strane predovšetkým v prvých fázach osvojovania cieľového jazyka je zdrojom neistoty ohľadom legitímnosti použitia známeho výrazu, vedie k pocitom zmätenia, a tak predstavuje výraznú psychologickú prekážku v slobodnom vyjadrení zamýšľaného obsahu.

Na otázku, či respondenti mali na Slovensku problémy v komunikácii, prekvapujúco až 43 % odpovedalo záporne – nikdy nemali problémy.¹⁸ Tí, ktorí skúsenosti s problematickou komunikáciou potvrdili, najčastejšie uvádzali problémy v školskom prostredí (24 %), na úradoch (17 %), na internáte (13 %), v obchode (13 %), na polícii (11 %), na hranici (8 %). Ojedinele sa objavili aj ďalšie sféry verejnej komunikácie (veterinár, detská stomatológia a pod.). Podľa slov

¹⁷ K osvojovaniu slovenčiny ukrajinskými študentmi na zvukovej rovine na základe analýzy ich ústnych prejavov pozri Perovská (2019), k osvojovaniu konjugačného systému pozri Spáčilová (2019). K osvojovaniu slovosledu u slovanských – vrátane ukrajinských – študentov vo vzťahu k Neslovanom na základe korpusu písaných textov pozri Ivanová et al. (2021).

¹⁸ Pri interpretácii odpovedí týkajúcich sa pociťovaných problémov v komunikácii treba brať do úvahy rad činiteľov vrátane osobnosti komunikanta, jeho očakávaní a nárokov či predchádzajúcich skúseností. Je tiež otázne, do akej miery pociťovaná absencia problémov v komunikácii na Slovensku odráža bezproblémovosť, alebo je skôr dôsledkom rezignácie na určité ciele v interakcii s rodenými hovoriacimi.

respondentov bolo častým symptómom disfunkčnej komunikácie neporozumenie a neschopnosť pohotovo reagovať („*V obchodoch som malá často problémy, keď sa ma niečo pýtali.*“; „*učitelia či známi Slováci hovorili veľmi rýchlo a potichu*“; „*Keď som bol na Úrade práce v Poprade, nebol som schopný porozumieť niektorým slovom a zároveň niekedy nemohol som povedať po slovensky to, čo som chcel*“).

5. Závěry. Na základe vzťahu veku, deklarovanej jazykovej úrovne a získaných skúseností či životných podmienok (štúdium, krajina pobytu, skúsenosti so Slovenskom) možno vzorku respondentov ako perspektívnych používateľov pripravovanej webovej stránky rozdeliť do troch kategórií. Webový obsah tvoríme s ohľadom na potreby každej z nich.

A) Kritická skupina

Možno sem zahrnúť osoby žijúce na Slovensku, ktoré mali do 18 rokov (32 % respondentov) alebo sa označili ako úplní začiatčníci (deklarovaná úroveň 0 – A1) (21 %) ¹⁹. V prevažnej miere ide o začínajúcich študentov slovenských vysokých škôl, ktorí majú absolvovať vysokoškolské štúdium v cudzom (v tomto prípade slovenskom) jazyku, a to aj napriek nedostatočnej jazykovej príprave, bez predchádzajúcich skúseností s pobytmi v zahraničí a bez skúseností so štúdiom na vysokej škole. Pobyt v krajine, ktorej jazyk je osvojovaný, je v tomto prípade výhodou aj nevýhodou zároveň. Títo jednotlivci majú šancu na rýchle osvojenie jazyka a adaptáciu v slovenskom prostredí vďaka intenzívnemu vystaveniu cieľovému jazyku, dostupnosti a rôznorodosti zdrojov a každodennej stimulácii. Sociálna integrácia a dosahovanie úspechov v školskej a pracovnej sfére sú však priamo závislé od aktuálnych jazykových kompetencií, ich absencia v začiatkoch pobytu je negatívnym faktorom, ktorý môže adaptačný proces významne ohroziť. Jazyková nepripravenosť, ktorá priamo bráni v dosiahnutí očakávaného výkonu, môže viesť k pocitom zlyhania a k rezignácii, je obvyčajne v pozadí často zmieňovaných problémov v akademickej, školskej aj súkromnej sfére („*V škole mne bolo ťažko povedať svoj názor, odpovedať na otázky. Na internáte bývam so Slovenkami niekedy sa nám ťažko porozumieť aj bežných veciach.*“; „*V 1. ročníku som nevedel správne vyjadriť svoj názor a urobiť celú vetu, látku som síce pochopil, ale nevedel som ju správne podať.*“; „*Rozumiem, čo hovoria profesora a profesorky, ale nemôžem niekedy správne odpovedať na otázky.*“; „*v prvom semestri som mal problémy s komunikáciou so spolužiakmi a učiteľmi pretože som vtedy veľmi zle hovoril po slovensky*“). Predovšetkým pre túto časť cieľovej skupiny chceme prostredníctvom online platformy ponúknuť materiály tematicky pokrývajúce život v škole, na univerzite, v meste (čo je nové, čo sa deje), materiály a aktivity, ktoré majú uľahčiť porozumenie písaných textov (v školskom aj verejnom priestore,

¹⁹ Respondentov s deklarovanou úrovňou 0 – A1 bolo celkovo 33 %.

napr. oznamy, informačné tabule, rozpisy dopravy a pod.), trénovať sociokultúrne zručnosti (orientácia v štruktúre akademických rolí, zdvorilé oslovovanie, mailová komunikácia v akademickej sfére a pod.), pomôcť lepšie rozumieť v bežnej neformálnej komunikácii (hovorové výrazy, časté frázy, dialektizmy a pod.), ale aj posilňovať zručnosť rýchlej reakcie v modelových situáciách (ako vysvetliť, že nerozumiem, ako vyjadriť, že sa mi niečo nepáči a pod.).

B) Prípravná skupina

Do tejto kategórie radíme hlavne osoby, ktoré sa v čase osvojovania slovenského jazyka zdržiavajú mimo územia cieľovej krajiny a majú dostatočný časový priestor na to, aby sa na pobyt na Slovensku (či už ide o letnú školu, jazykové kurzy, študijné pobyty alebo dlhodobé pobyty za účelom štúdia či práce v cudzine) pripravili vopred. V čase vyplňania dotazníka 35 % opýtaných uviedlo, že prebýva za hranicami Slovenska. 20 % respondentov nebolo na Slovensku nikdy a 24 % strávilo na Slovensku len niekoľko dní. Možnosť pokojnej prípravy a postupného zoznamovania sa s jazykom, kultúrou a ďalšími aspektmi krajiny cieľového jazyka v simulovaných podmienkach, možnosť opakovaného tréningu verbálneho správania v modelových scenároch, ako aj absencia stresu z cudzieho prostredia a neprítomnosť hrozby zlyhania v reálnych situáciách stavajú týchto jednotlivcov do komfortnej pozície. Nevýhodou je nižšia autentickosť a vyššia laboratórnosť podmienok v procese edukácie, kde ide viac o klasický učebný proces vo formalizovanom prostredí než o osvojovanie cudzieho jazyka v prirodzenom kontexte. Umožniť cudzincom začať sa pripravovať na pobyt na Slovensku v predstihu prostredníctvom online materiálov a tým zmierniť rozsah záťaže ohrozujúcej (vyššiu uvedenú) kritickú skupinu učiacich sa je ďalší z hlavných cieľov pripravovaného webového portálu. Možno predpokladať, že pri adekvátnej príprave by sa šance na dosahovanie úspechov v prostredí cudzej krajiny zvýšili („*Kedy prišiel na Slovensko, nič nerozumel ale s časom zvyknul.*“; „*Keď prvýkrát išla som na Slovensku, vôbec nepochopila čo oni odo mňa chcú a čo oni pýtajú. A tak isto bolo na polícii.*“). Primárne na túto časť cieľovej skupiny chceme zacieliť tvorbu materiálov simulujúcich situácie prvého kontaktu s rodenými hovoriacimi, komunikáciu s personálom na úradoch, zdravotným personálom, pracovníkmi ubytovacích zariadení a službami.

C) Pokročilá skupina

Možno sem zaradiť jednotlivcov, ktorí hodnotia svoju dosiahnutú jazykovú úroveň ako pokročilú (B2 – C1 – 24 %), resp. stredne pokročilú (A2 – B1 – 41 %). Často ide o osoby, ktoré na Slovensku strávili dlhšie obdobie²⁰ alebo absolvovali viac pobytov s postupným rozširovaním portfólia spoznávaných regiónov a

²⁰ Pobyt na Slovensku dlhší ako 3 týždne uviedlo 55 % opýtaných.

prehľbovaním skúseností so slovenským prostredím. Dostatočná jazyková výbava umožňuje týmto osobám odkloniť svoje potreby od jazykovo-komunikačných nácvikov a smerovať záujmy viac na spoznávanie kultúry, etnografie, regionálnych špecifik a možností voľnočasových aktivít. Webovú stránku slovenčiny ako cudzieho jazyka vnímajú skôr ako kultúrno-turistického sprievodcu, vďaka ktorému sa môžu bližšie zoznámiť s kultúrnou ponukou jednotlivých regiónov (zaujímajú ich „*videá o zaujímavých miestach v Prešove/na Slovensku*“; „*videá o kultúre, tradíciách*“; „*informácie o kultúrnych pamiatkach a ako sa k nim dostať*“; „*informácie o etnografii a kultúre tradičných regiónov Slovenska*“; „*štátne sviatky a ich pôvod/história*“ a pod.). Aj vzhľadom na potreby tejto skupiny učiacich sa budú na webovej stránke k dispozícii audiovizuálne materiály s fokusom na slovenskú – v tom aj regionálnu či alternatívnu – kultúru.

Atraktívnosť a efektívnosť využívania online obsahu na pripravovanom webovom portáli bude v ďalšej fáze testovaná na spolupracujúcich zahraničných aj domácich pracoviskách tak, aby finálny produkt čo najlepšie odpovedal na aktuálne potreby a preferencie cieľovej vzorky učiacich sa a mal potenciál konkurovať online nástrojom využívaným pri učení sa iných cudzích jazykov.

Literatúra

- Collins, L., Muñoz, C. (2016). The Foreign Language Classroom: Current Perspectives and Future Considerations. *The Modern Language Journal*, 100 (1), 133 – 147.
- Čepon, S. (2013) Effective Use of the Media: Video in the Foreign Language Classroom. *Medijska istraživanja*, 1 (1), 83 – 10.
- Grosu-Rădulescu, L. M., Stan, V. M. (2018). Second Language Acquisition via Virtual Learning Platforms: A Case Study on Romanian Experiences. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, 10 (3), 179 – 190.
- Ivanová, M., Kyseľová, M., Gálisová, A. (2021). Acquiring Word Order in Slovak as a Foreign Language: Comparison of Slavic and Non-Slavic Learners Utilizing Corpus Data. *Jazykovedný časopis*, 72 (2), 353 – 370. <https://sciendo.com/article/10.2478/jazcas-2021-0033>
- Jílek, P. (2021). Lektoráty slovenského jazyka a kultúry. *Academia* (2-3), 38 – 42. https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/publikacie-casopisy.../casopisy/academia/academia-2-3-2021.html?page_id=41070
- Kyseľová, M. (2021). Hry a hrové aktivity vo vyučovaní slovenčiny ako cudzieho jazyka online. V J. Kesselová (Ed.), *Slovenčina ako cudzí jazyk v škole* (str. 128 – 146). Vydavníctvo Oleksandry Harkuši.

- Oblinger, D., Oblinger, J. (2005). Is It Age or IT: First Steps Toward Understanding the Net Generation. V D. G. Oblinger, J. L. Oblinger (Eds.), *Educating the Net Generation* (str. 12 – 32). Educause. <https://www.educause.edu/ir/library/PDF/pub7101.PDF>
- Perovská, V. (2019). Problémy pri osvojovaní si slovenčiny ako cudzieho jazyka u ukrajinských študentov. Vybrané javy na zvukovej rovine. *Jazyk a kultúra 10* (39-40), 83 – 92. <https://www.ff.unipo.sk/jak/cislo39-40.html>
- Spáčilová, S. (2019). K vybraným problémom používania verb v ústnych prejavoch ukrajinských študentov hovoriacich po slovensky. *Jazyk a kultúra 10* (39-40), 131 – 142. <https://www.ff.unipo.sk/jak/cislo39-40.html>
- Świątek, A. (2013) The Impact of Online Media on Second Language Acquisition by Polish Students. *US-China Foreign Language 11* (10), 779 – 785.
- Zounek, J., Juhaňák, L., Staudková, H., Poláček, J. (2016). *E-learning. Učíme (se) s digitálnymi technológiami*. Wolters Kluwer ČR, a. s.

Pramene

- Ministerstvo školstva, vedy a výskumu a športu SR (2023, 7. júl). Výučba slovenského jazyka a kultúry v zahraničí. <https://www.minedu.sk/vyucba-slovenskeho-jazyka-vzahranici/>
- Prešovská univerzita v Prešove (2022, 20. jún). Správa o vzdelávacej činnosti Prešovskej univerzity za rok 2021. https://www.unipo.sk/public/media/9762/sprava_vzdelavanie_2021.pdf
- Prezídium Policajného zboru. Úrad hraničnej a cudzineckej polície (2022, 31. júl). Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie cudzincov na Slovensku. https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocnky/rok_2022/2022-rocenka-UHCP-SK.pdf

Мирослава Кисељова

**СЛОВАЧКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ –
АНАЛИЗА ПОТРЕБА И ПРЕФЕРЕНЦИЈА ОСОБА КОЈЕ УЧЕ
СЛОВАЧКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК**

Резиме

У раду се презентују резултати анкетног истраживања путем упитника које ће се користити у изради интернет странице словачког језика за странце (намењене примарно украјинским студентима). Циљ истраживања било је утврдити каква искуства, потребе, интересовања и преференције имају странци у области учења страних језика, каква искуства имају са словачком језиком и комуникацијом у Словачкој. Упитник је дистрибуиран преваходно људима пореклом из Украјине који студирају на словачким универзитетима, секундарно студентима из других земаља (Пољска, Мађарска, Србија) који студирају изван граница Словачке. Истраживање је потврдило да је омиљени начин учења страних језика путем онлајн алата, популарност кратких видео-записа и друштвених мрежа као посредника у контакту са страним језицима и изражено интересовање полазника за неформални језик свакодневне комуникације. На основу одговора, узорак потенцијалних корисника интернет странице коју припремамо можемо поделити у три категорије, при чему би припремани интернет садржај требало да одговара језичко-комуникативним потребама сваке од њих.

Кључне речи: словачки као страни језик, онлајн настава, комуникативне вештине, украјински студенти, анкетно истраживање путем упитника

Miroslava Kyseľová

**SLOVAK AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE ONLINE ENVIRONMENT – ANALYSIS OF
THE NEEDS AND PREFERENCES OF PEOPLE LEARNING
SLOVAK AS A FOREIGN LANGUAGE**

Summary

The paper presents the results of a questionnaire survey, which will be used in the preparation of a Slovak language website for foreigners (primarily Ukrainian students). The aim of the survey was to find out what experiences, needs, interests and preferences foreigners have in the field of learning foreign languages and what experiences they have with the Slovak language and with communication in Slovakia. The questionnaire was distributed primarily to people from Ukraine studying at Slovak universities or in Ukraine and secondarily to students from other countries (Poland, Hungary, Serbia) studying outside Slovakia. The survey confirmed the popularity of online tools for learning foreign languages, the popularity of short videos and social networks as a means of contact with foreign languages, and the significant interest of learners in the informal language of everyday communication. Based on the responses, we divide the sample of potential users of the forthcoming website into three categories, and the forthcoming web content should respond to the language-communication needs of each of them.

Keywords: Slovak as a foreign language, online teaching, communication skills, Ukrainian students, questionnaire survey